

Tieteellinen elämä

Opiskelijaprotestit niin Suomessa kuin maailmalla muistuttavat siitä, että tieteellinen elämä ei ole erillistä Israelin sotatoimista Gazassa. Opiskelijat ilmaisevat solidaarisuutta palestiinalaisille mielenosoitusleireissä ainakin Helsingin ja Tampereen yliopistoilla (ja ympäri maailmaa). Opiskelijoiden esittämiin vaatimuksiin kuuluu israelilaisten yliopistojen akateeminen boikotti. Suomessa nämä vaatimukset ovat saaneet tukea yksittäisiltä yksiköiltä ja henkilökunnan jäseniltä. Osa Helsingin yliopiston sosiologian ja sosiaalityön opetushenkilökunnasta on allekirjoittanut yliopistolle kohdistetun vetoomuksen, jossa ”Helsingin yliopiston on omien eettisten periaatteidensa nimissä liityttävä akateemiseen boikottiin koskien Israelin yliopistoja”.

Israelin akateeminen ja kulttuurinen boikotti on osa *Boycott, Divestment, Sanctions* eli BDS-kampanjaa. *Palestinian Campaign for the Academic and Cultural Boycott of Israel* (PACBI) on aloitettu jo vuonna 2004, ja se kehottaa kieltäytymään yhteistyöstä Israelin akateemisten instituutioiden kanssa. Tutkijat Gazan puolesta -vetoomuksessa allekirjoittaneet yhteiskuntatieteellisten ja humanististen alojen tutkijat vaativat Suomen hallitusta tuomitsemaan siviileihin kohdistuvat sotatoimet Gazassa ja sitoutumaan poliittiseen prosessiin palestiinalaisten itsemääräämisoikeuden toteutumiseksi.

Palestiina-politiikka vaikuttaa akateemisiin ja kulttuurisiin instituutioihin laajemminkin. Ranskalaisen Nobel-palkitun kirjailijan Annie

Ernaux'n liittyminen *Strike Germany* -boikottiin tammikuussa 2024 toi näkyvyyttä vaatimuksille boikotoida saksalaisia kulttuuri-instituutioita niiden repressiivisen politiikan vuoksi. Tätä politiikkaa havainnollisti antropologian professori Ghassan Hagen irtisanominen Max Planck -instituutista. Rasismia ja nationalismia tutkineen Hagen kannanotot Palestiinan tilanteeseen johtivat antisemitismi-syytöksiin ja työsuhteen päättämiseen. Irtisanomista kritisoivat useat akateemiset tahot.

Suomessa toukokuun lopulla Helsingin yliopisto ilmoitti jäädyttävänsä vaihtosopimukset israelilaisyliopistoihin, mutta tutkijoiden akateemiseen yhteistyöhön yliopisto ei tutkimuksen vapautteen ja tutkimusetiikkaan vedoten aio puuttua. Myös muut suomalaiset yliopistot vaikeenevat. Esimerkiksi Suomen Kuvalehden kolumnissa Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan varadekaani Hanna Wass esittää, että ”yliopisto ei voi asettua poliittisen konfliktin osapuoleksi”. Wassin mukaan yliopistolaisten poliittiset oikeudet ja akateeminen vapaus ovat koskemattomia. Samaan aikaan YK:n ihmisoikeusvaltuutettu näkee Israelin syyllistyvän sotarikoksiin. Samoin YK:n palestiinalaisalueiden erityisraportoin mukaan on selviä viitteitä siitä, että Israel on rikkonut jo kolmea viidestä YK:n kansanmurhia koskevassa yleissopimuksessa listatusta rikoksesta.

Tämä hiljaisuus ei johdu siitä, että suomalainen yliopistoinstituutio olisi sinänsä kyvytön kannanottoihin ja rajanvetoihin. Esimerkiksi

Venäjän hyökättyä Ukrainaan yliopistoinstituutiot ottivat nopeasti ja jäämäkästi kantaa, ja vaikkapa Helsingin yliopiston päärakennus valaistiin Ukrainan lipun väreihin. Samoin nyt toukuu-kuussa Itä-Suomen yliopisto peruutti jo julkistetun tiedon aikeistaan nimittää kunnia-tohtoriksi henkilö (Tarja Cronberg), joka oli osallistunut Kremlin propagandaan liitettyihin seminaareihin Venäjällä. Onkin kiinnostavaa, millä tavoin yliopisto instituutioon määrittelee akateemisen vapauden rajoja tilanteen mukaan, ja Gazan tapauksessa kieltäytyy ymmärtämästä omaa asemaansa poliittisena toimijana – onhan myös vaikeutunut toimintaa.

***

Tieteen ja tutkimuksen instituutiot ovat vakaa osa nykyistä tieteellistä elämää. Niiden asemasta ja vallasta huolimatta voi kuitenkin aina uudelleen kysyä, miten nämä instituutiot lopulta onnistuvatkin olemaan niin näkymättömiä. Mikä puoli niistä oikeastaan näkyy? Miten niiden julkisivu onnistuu olemaan niin vakaa ja vakuuttamaan niin tehokkaasti, että harvoin tulee edes mieleen kysyä, mitä vaikkapa Suomen Akatemia, Tieteellisten seurain valtuuskunta tai tiedettä rahoittavat säätiöt ovat. Sama kysymys pätee myös yliopistojen laitoksiin ja tieteenaloihin. Miten ne ovat syntyneet, millaisten voimien törmäyksessä niistä tuli mitä tuli, ja millaisen konfliktin ratkaisuna ne ilmaantuivat ja vakiinnuttivat itsensä?

Osa tätä vankkumatonta julkisivua on sen rakennuksen kivi, joka muodostuu tieteen instituutioiden juhlan tai surutyön päivinä. Kun vaikkapa tieteellinen seura tai yksittäinen tutkimuksen tekijä täyttää vuosia, pidetään juhlaseminaareja ja julkaistaan juhlakirjoja, joissa näitä instituutioita muistellaan ja usein myös ylistetään: on ihmeellistä että se ja se henkilö tupsahti tähän maailmaan, ja miten hienoa se olikaan, kun yhdessä keksittiin, että perustetaanpa tieteellinen seura! Sama rakenne toistuu toki silloinkin, kun tieteessä vaikuttanut ihminen kuolee: inhimillinen surutyö ottaa usein muodon, joka vahvistaa tieteen instituution julkisivua. Tutkimukselle työ-elämänsä omistaneen ihmisen elämä kuvataan

sankarillisena, joskus jopa traagisena tarinana siitä, miten tiukasti hän sitoutui yhteiseen hyvään, totuuteen, järkeen ja mitä vielä.

On kokonaan toinen asia kunnioittaa sitoutumista ja muistuttaa siitä, miten ihminen voi osallistua johonkin kamppailuun, ottaa riskejä ja panna koko elämänsä peliin. Tällaista kyllä tapahtuu, tietenkin. Ei kuitenkaan ole ollenkaan selvää, että mitään tällaista tapahtuisi tieteen piirissä – voi toki tapahtua, mutta yleensä kai on niin että ihmiset ja toimijat yleisemmin toimivat nimenomaan jonkin konfliktin keskellä, ja usein toiminta seuraa jonkinlaisena konsensushakuisena ratkaisuna tähän konfliktiin. Tämä puoli instituutioista, olipa sitten kyse yksittäisistä ihmisistä tai vaikkapa tieteellisistä seuroista, jää harmittavan usein pimentoon.

Kun tätä julkisivua saisi raotettua, voisi hyvin tulla esiin jotakin todella muisteltavaa ja sitä kautta jäljiteltävääkin. Mitä jos jokin juhlistettu tieteen tekijä lopulta tuli asemassaan pönkittäneeksi yksilöllistä etua ja vallitsevaa järjestystä? Mitä jos julkisivun takaa voisikin paljastua jokin pieni, vaikka mikroskooppinenkin toimintamuoto, jonka esiin saaminen olisi aivan toisella tavalla arvokasta? Jospa hän vaikka oli aivan uskomattoman taitava ystävä – eikä tällä toiminnalla ollut mitään tekemistä sen kivimuurin kannalta, josta tieteellisen instituution julkisivu rakentuu.

Paradoksaalista on, että julkisivujen ylläpityö on erityisen kiivasta silloin, kun tieteellisen instituution lähtökohdat ovat yhteiskunnallisissa kamppailuissa ja marginaalissa. Jos institutionaalisoituminen on kovan työn tulos, on vaikea katsoa taaksepäin niin, että voittokulun tai tragedian sijaan näkisi kompromisseja, horjuntaa, hapa-rointia ja kehnosti ratkaistuja ristiriitoja. Sitäkin arvokkaampaa on, jos vaikkapa satunnaisestikin löytyy tapoja puhua siitä, miten yksittäisten toimijoiden tekemisten, erilaisten läpileikkaavien valtasuhteiden, sattumien ja yhteentörmäysten seurauksena onkin pysyvänä, läpinäkymättömänä näyttäytyvä tieteellinen instituutio. Tällaisen instituution olemassaoloa voi juhlistaa, sitä voi kiittää tai syyttää, mutta yhtenäistä tai siistiä kertomusta sen muotoutumisesta tai sen toimijoista ei tarvitse kertoa. ■